

ПУБЛІЦИСТИЧНІ КОНОТАЦІЇ ВОЄННОГО ДИСКУРСУ

Роздуми з приводу проєкту Олега К. Романчука
«Публіцистика воєнної доби на електронних шпальтах
«Універсуму» і «Главкому» (2022–2025 pp.)»

Російсько-українська війна, яка почалася захопленням Криму в лютому 2014 року, продовжилася тимчасовою окупацією окремих регіонів на Сході України і повномасштабним вторгненням 24 лютого 2022 року зумовила появу потужного воєнного дискурсу в нашому національному бутті. Ми знову опинилися перед дилемою, яку ще 1913 року сформулював Д. Донцов: «Росія загалом не лишила нам свободу вибору. Вона поставила нас перед дилемою: або цілковита національна смерть, або – безпощадна боротьба». Вийшли друком тисячі журналістських публікацій, десятки позицій налічує документальна література, на війну відгукнулися публіцисти, журналісти, письменники, режисери, художники. Уже можна на підставі аналізу воєнного дискурсу сформулювати певні засади, що стосуються того, як писати про війну.

Це дуже важливе питання, бо адекватне розуміння війни, усіх її складностей і суперечностей, усіх можливих аспектів (воєнного, політичного, психологічного, морального, економічного) повинно зумовлювати чи й зумовлює стиль мислення й поведінку не лише «людей зі зброєю», військових (бо саме вони повинні досконало розумітися на стратегії й тактиці сучасної війни), але й суспільства, а передовсім тих, хто формує громадську думку, – публіцистів.

Основні ідеї й тези, що формують концептуальну основу сучасного воєнного дискурсу, можна сформулювати так:

1) розуміння і сприймання сучасної російсько-української війни як з нашого боку справедливої; ми боремося не лише за свою свободу, незалежність і європейське майбутнє, а й за європейську цивілізацію, за справедливий міжнародний світопорядок;

2) ця війна була неминуча, оскільки Росія – це історичний ворог України; вона ніколи не визнавала Україну як незалежну державу, в тому світопорядку, як його бачать у Кремлі, нема і не буде місця для України як держави (хіба що за відмови від імперської експансіоністської політики); росія у сьогодиньшому форматі не погодиться ніколи з європейським вибором України;

3) ця війна остаточна – вона остаточно «вбила останній цвяк у домовину міфу» про дружбу між «братніми» українським і російським народами; концепція «триєдності руського народу» давно вже скомпрометована в очах учених, сьогодні це не більше як пропагандистський міф і штамп;

4) війна вимагає не заперечення з пацифістських (чи будь-яких інших) позицій, а утвердження впевненості в тому, що ми її виграсемо; на початку ХХІ ст. вже нема такої ціни, яку український народ, усі патріотичні громадяни України не заплатили за свободу, незалежність і цивілізоване майбутнє;

5) сучасний воєнний дискурс вимагає зображення українця й українського патріота, який воює: не замріяного, співучого, флегматичного гречкосія, любителя борщу і сала, а самовідданого, безкомпромісного, готового до самопожертви на фронтах російсько-української війни, це та українська людина шевченківського типу, яка жертвовно захистила свою гідність на Майдані і захищає тепер;

6) публіцистика, на відміну від літератури, має іншу при-

<https://universum.lviv.ua>

ОЛЕГ К. РОМАНЧУК – «УНІВЕРСУМ»

<https://universum.lviv.ua/magazines/universum/author/oleh-romanchuk.html>

<https://glavcom.ua>

ОЛЕГ К. РОМАНЧУК – «ГЛАВКОМ»

<https://glavcom.ua/columns/olegromanchuk.html>

роду і виконує інші функції; вона незалежна і відображає інтереси і позицію держави, нації, суспільства, класу, партії, соціальної групи, навіть окремого індивіда; навіть в умовах війни публіцистика (ЗМІ) не повинна ставати елементом адміністративної вертикалі, вона не повинна втрачати самостійності й ініціативності; навіть в умовах війни суспільство чекає на правдиву інформацію, це не означає, що в умовах війни публіцистика не повинна розуміти необхідність певних обмежень і самообмежень; публіцистика навіть в умовах війни не стає синонімом пропаганди (це напрям діяльності спеціальних державних структур, окрім цього, пропаганда і контрпропаганда теж не повинні бути синонімами брехні і маніпуляцій) і завдання журналістики полягає в тому, щоб інтереси держави, суспільства і журналістики як специфічного соціального інституту збігалися;

7) за публіцистом завжди залишається право на свободу слова, на власну думку, отже, за ним залишається право писати і викривальні і критичні публікації про негативні факти і події на фронті чи поза фронтом; проте пріоритетом повинні бути не особисті (інколи абстрактні, доктринерські, формальні) міркування і враження, а стратегічні інтереси його держави, яка воює, історичні і духовні імперативи його народу, який воює, а необхідність збереження воєнної таємниці теж не є обмеженням свободи слова; таке розуміння свого покликання свідчить про високу професійність журналіста і його громадянську відповідальність;

8) контент української публіцистики, загалом і воєнної, теж повинен вписуватися в сучасний цивілізаційний і культурний, моральний і правовий контекст людства;

9) героїка війни – без патетики, без віктимності і мазохізму, без надмірної романтизації, без фанфаризації, і є тією правдою про її жахіття, яка надихає, а не деморалізує;

10) нас повинна надихати віра в перемогу і незнищенність української нації, як і віра в те, що герої не вмирають.

Серед багатьох публіцистів, які пишуть на воєнну й військову теми, помітне місце посідає Олег К. Романчук – жур-

наліст, письменник, науковець. Понад три десятиліття він працює у жанрі аналітичної публіцистики. Слід зазначити, що притаманне авторові вміння думати й глибоко аналізувати ту чи іншу проблему, передусім ґрунтується на солідному інтелектуальному фундаменті, компетентності у тому, про що пише; професійному володінні дослідницьким інструментарієм; зацікавленістю й відповідальністю, а також небуденним літературним талантом.

Проект Олега К. Романчука, з яким я мав нагоду ознайомитись, вражає не лише кількістю матеріалів, оприлюднених упродовж 2022-2025 років на електронних шпальтах журналу «Універсум», сайту «Главком» і на «Медіа Форумі» (це понад сто публікацій!), але й фундаментальною вагомістю проблематики: «Рашизм – ракова пухлина для людства», «Як перемоги в інформаційній війні?», «Коли ООН позбудеться Росії?», «Троянські коні» в Україні, «Російська воєнно-теоретична думка: традиційна суміш пропаганди і міфів», «Ідеологічна диверсія», «Від війни до миру. Що треба зрозуміти українцям», «Історія Росії як наочне підтвердження актуальності теорії соціального дарвінізму»...

Але хіба менше значення мають, на перший погляд, суто буденні й практичні публікації, як «Броньжилет для українського вояка», «Як закрити небо від дронів-камікадзе?», «Як отримати статус основного союзника США поза межами НАТО?»...

Якщо докладніше аналізувати стиль Олега К. Романчука-публіциста, то це раціональне осмислення сприймання світу як динамічного процесу («Українська економіка і політика на тлі «кривої Лаффера», «Про «найвище мистецтво війни»); загострене бачення актуальних конфліктних і суперечливих моментів нашого буття, а особливо пов'язаних із війною («Логіка і логістика воєнної доби», «Чи маємо «програму на завтра?»); вміння концептуально осмислювати проблемні ситуації («Україна: стан невизначеності у час звитяги», «Оборонити й врятувати культуру», «Хто захистить Батьківщину?»); аргументованість тез і висновків, логічність мислення, що органічно поєднується з емоційністю і пристрасністю («Екскурсія для мерця, або дефіляда мерзотників», «Росія – глухий кут цивілізації або «Кубло, притулок поганих справ»); громадська відвага в порушенні тихих проблем, що їх уникають інші («Мюнхен-2025: що нас чекає», «Про мирні перемовини, перемогу і капітуляцію»).

Не можна не відзначити низку публікацій Олега К. Романчука, позначених «ефектом Касандри». Річ у тім, що як публіцист, він не боїться бути максималістом, бути автором безкомпромісних тверджень і оціночних суджень. Так, задовго до широкомасштабної агресії Олег К. Романчук неодноразово слушно й аргументовано пропонував, застерігав, передбачав – але до нього ні влада (особливо), ні суспільство не прислухалися. Щоб не бути голослівним, назву кілька публікацій: «Збройні сили України: міф та реальність», «Час Україні рятувати армію, щоб армія врятувала Україну», «Що потрібно українській державі: кадетський корпус чи юнацька школа?», «Як перемоги в інформаційній війні?»...

Як помах крил метелика, що десь за певних обставин обернеться якоюсь подією (бо ніщо не зникає без наслідків), так і публікація зі слушною, актуальною, аргументованою думкою не зникає, відгомін в якійсь формі відбудеться, але ми втрачаємо невблаганний час.

Є ще одна обставина. Публіцистика Олега Романчука – це не лише означений проєкт. Бо є ще журнал «Універсум» (Олег К. Романчук – його засновник і шеф-редактор) – явище унікальне в нашій журналістиці. Часопис, який утвердився в інформаційному просторі України завдяки обговоренню й осмисленню найгостріших і найактуальніших проблем державотворення. Журнал із тридцятилітнім інформаційним стажем не загубився, не потонув, не зник у вітчизняному масмедійному просторі. Олег К. Романчук зумів залучити до співпраці блискучих авторів як в Україні, так і з української діаспори. Назву найвідоміших: Богдан Гаврилишин, Ярослав Дашкевич, Іван Драч, Іван Дзюба, Осип Мороз, Костянтин Мо-

розов, Юрій Покальчук, Євген Сверстюк, Юрій Сасенко, Юрій Щербак, Ярослав Яцків...

Для Олега К. Романчука, як журналіста-аналітика, публіциста, редактора, його професія є покликанням, місією, способом життя для реалізації своїх інтелектуальних і моральних інтенцій, для якого українська державність – найвищий історичний імператив і національна цінність.

Відзначу, що саме військовий дискурс і питання національної безпеки були серед найважливіших дискурсів і пріоритетів «Універсуму» та його шеф-редактора. Це видання упродовж 1993-2025 років наполегливо й послідовно порушувало й порушує найважливіші питання розбудови ЗСУ, а з початку повномасштабної агресії рф Олег К. Романчук особливо ретельно аналізує перебіг російсько-української війни.

Упродовж останніх тридцяти років чи не єдиний з-поміж українських публіцистів, хто так послідовно, невтомно і системно порушував військову проблематику. Ось чому, окрім проєкту і військового дискурсу журналу «Універсум», я звернув увагу ще на один момент. Йдеться про чималі за обсягом три книжки публіцистики О. Романчука.

«У пошуках Універсуму» (2011), «Перезаснування України: подолати ретросистемні загрози державності» (2013), «Не бійсь. Не зраджуй. Не мовчи» (2020, 2022). Ось як відгукнувся на публіцистичні тексти О. Романчука Надзвичайний і Повноважний Посол, колишній міністр закордонних справ (2007-2009) Володимир Огризко: *«Непрофесіоналізм та безмежна жадоба до грошей часто обеззброює владу перед лицем російської агресії. Тоді годі сподіватися на розумні принципи державницькі рішення. Тоді маємо неоконкретні компроміси, які заманюють нашу країну в професійно розставлені ворогом пастки. Тоді імітуємо боротьбу з корупцією, олігархами, запліуємо очі на відверті злочини й переслідуємо ні в чому не винних, роками не можемо поставити на місця знівсних від безкарності суддів. Своїми статтями автор протестує проти такого стану речей і робить це публічно й гостро. Отже, його публіцистика є, як тепер кажуть, справді «броньжилетом», а громадянська позиція викликає ширшу повагу. Це – доля сильних. Це – неабияка розкіш мати позицію, вміти захищати її і тримати голову високо»* («Український інформаційний простір», ч.15 за 2019 рік).

Високі оцінки про Олега К. Романчука-публіциста висловлювали в різний час Микола Жулинський (академік НАН України), Іван Дзюба (академік НАН України), Ярослав Яцків (академік НАН України), Михайло Слабошпицький (лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка), Юрій Щербак (письменник, Надзвичайний і Повноважний Посол України), генерал-лейтенант Олександр Скіпальський...

Це визнання. Невипадково Олег К. Романчук став лауреатом багатьох премій і в Україні, і за її межами – премії імені Івана Багряного (2009), імені Дмитра Нитченка (2009), обласної премії імені В'ячеслава Чорновола (2012), премії фонду Воляників-Швабінських (2013), премії імені Івана Франка Держкомтелерадіо України (2019), премії імені В'ячеслава Чорновола Держкомтелерадіо України (2022).

У червні 2024 року Олег К. Романчук був нагороджений Грамотою Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного «За високий внесок у висвітленні життєдіяльності Збройних Сил України», а 2025 року Національна спілка журналістів України відзначила Олега К. Романчука Почесною грамотою «за високий професіоналізм, відстоювання демократичних ідеалів і свободи слова, захист інформаційного простору в часи російсько-української війни».

Для мене як для читача важливо, що публіцистика Олега Романчука пронизана ідеєю державності. Вона вже давно здобула визнання громадськості й цілком заслуговує присудження йому Національної премії України імені Тараса Шевченка.

Степан КОСТЬ,
професор Львівського національного
університету імені Івана Франка